

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA BẢO TÀNG

HÀ THẾ QUANG

BUỐC ĐẦU TÌM HIỂU DI TÍCH ĐỀN
THÁNH NGUYỄN

XÃ GIA TIẾN □ HUYỆN GIA VIỄN □ TỈNH NINH BÌNH

KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TỒN — BẢO TÀNG

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS. BÙI VĂN TIẾN

HÀ NỘI - 2008

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Mở đầu.....	4
1. Lý do chọn đề tài.....	4
2. Mục đích nghiên cứu.....	5
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	6
4. Phương pháp nghiên cứu.....	6
5. Đóng góp của khoá luận.....	6
6. Bố cục khoá luận.....	6
Chương 1. Giới Thiệu Chung Về Di Tích Đền Thánh Nguyễn (Xã Gia tiến, huyện gia viễn, tỉnh ninh bình).....	8
1.1. Vài nét về vùng đất xã Gia Thắng- huyện Gia Viễn- tỉnh Ninh Bình.....	8
1.1.1. Vị trí địa lý huyện Gia Viễn.....	8
1.1.2. Vài nét về vùng đất xã Gia Tiến huyện Gia Viễn tỉnh Ninh Bình.....	11
1.2. Lịch sử di tích đền thánh Nguyễn.....	11
1.2.1. Lịch sử vị thần được thờ ở di tích.....	11
1.2.2. Tên gọi của di tích đền thánh Nguyễn.....	15
1.2.3. Niên đại khởi dựng và quá trình tồn tại của di tích.....	16
Chương 2. Giá trị Kiến Trúc - Nghệ Thuật Và Lễ Hội Của Đền Thánh Nguyễn .19	
2.1. Giá Trị Kiến Trúc.....	19
2.1.1. Không gian cảnh quan.....	19
2.1.2. Bố cục mặt bằng tổng thể.....	22
2.1.3. Kết cấu kiến trúc.....	22
2.1.4. Nghệ thuật.....	31
2.2. Một số di vật tiêu biểu.....	34
2.3. Lễ hội đền thánh Nguyễn.....	35
2.3.1 Thời gian và không gian lễ hội.....	36
2.3.2 Diễn trình lễ hội.....	37

2.3.3 Lễ hội đền thánh Nguyễn trong đời sống cộng đồng	46
2.4. Đền thánh Nguyễn trong bối cảnh các di tích lân cận	47
2.4.1. Đền thánh Tô.....	47
2.4.2. Đền Văn Trình.....	49
2.4.3. Đền Nút Đố	50
2.4.4. Đền Hang Đền.....	50
Chương 3. Bảo tồn - tôn tạo và phát huy giá trị di tích đền thánh Nguyễn.....	50
3.1 Bảo vệ di tích đền thánh Nguyễn	53
3.1.1 Cơ sở pháp lý của việc bảo vệ di tích	53
3.1.2 Tổ chức quần chúng nhân dân bảo vệ di tích	60
3.1.3. Bảo vệ di tích bằng các biện pháp kĩ thuật.....	60
3.2. Bảo tồn tôn tạo di tích đền thánh Nguyễn.....	64
3.3 Khai thác, phát huy giá trị của di tích	66
Kết Luận.....	69

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ninh Bình nằm ở cực Nam đồng bằng sông Hồng nối miền Bắc và miền Trung bởi dãy Tam Điệp hùng vĩ, là nơi địa linh nhân kiệt đã để lại dấu ấn bằng bao di tích văn hoá và lịch sử trong bức tranh thiên nhiên sơn thủy hữu tình. Đi theo quốc lộ 1A đến thị xã Ninh Bình đang đổi mới, về với những địa danh sử thi một thuở nơi từng là kinh đô của nhà nước phong kiến Trung ương tập quyền đầu tiên của nước Việt. Âm hưởng ngàn năm vẫn còn trong sắc đá rêu phong, những ngôi đền uy nghiêm, mái chùa thanh tịnh, nét nhân văn đồng bằng châu thổ trên nền phong cảnh nên thơ với những dòng sông dáng núi vẽ nên tranh, những dòng sông của Ninh Bình chở bao huyền thoại. Vùng địa linh Ninh Bình đã tạo nên những nhân kiệt tiêu biểu của quê hương những anh hùng dân tộc như Đinh Bộ Lĩnh, các danh tướng như Đinh Điền, Nguyễn Bặc, Trịnh Tú, Lưu Cơ, hoàng hậu Dương Vân Nga, quốc sư Nguyễn Minh Không, danh nhân Trương Hán Siêu...

Cùng với các danh nhân lịch sử là kho tàng huyền thoại về Đinh Bộ Lĩnh, Lê Hoàn, Dương Vân Nga, Nguyễn Minh Không □ Một kho tàng cổ tích, tục ngữ, ca dao về mảnh đất con người Ninh Bình. Những nét đặc trưng về truyền thống lịch sử và văn hoá đó luôn hoà quyện gắn kết vào nhau, tạo nên một sắc thái riêng của một vùng quê Ninh Bình .

Các di tích lịch sử của các thế hệ con người, thấm đượm một thông điệp từ quá khứ, đến ngày nay hãy còn như là những chứng nhân sống của truyền thống lâu đời cổ xưa. Chúng ta ngày càng ý thức rõ ràng tính thống nhất của các giá trị con người và coi các di tích cổ như là một tài sản chung. Thế hệ ngày nay tự nhận thức có trách nhiệm chung phải giữ gìn bảo vệ các di tích đó. Bổn phận của chúng ta ngày nay là chuyển giao cho các thế hệ mai sau muôn ngàn di tích đó với đầy đủ vẻ rực rỡ huy hoàng đích thực của chúng.

Gia Viễn là cửa ngõ phía Nam của thủ đô Hà Nội, là yết hầu giao thông giữa miền Bắc và miền Trung được nối bằng quốc lộ 1A với hai trọng điểm: Cầu Đuan Vĩ (Gia Thanh) và cầu Gián Khẩu (Gia Trấn). Hệ thống các trục đường giao thông huyết mạch của huyện dài hàng trăm km.

Gia Viễn nằm ở phía Tây Bắc tỉnh Ninh Bình, vùng đất này được thiên nhiên ban tặng nhiều hang động đẹp. Nổi tiếng là Địch Lộng (Gia Thanh)- được người xa xếp hạng là “*Nam thiên đệ tam động*”, dòng nước Kênh Gà, khu ngập nước Vân Long là địa điểm lý tưởng thu hút khách thập phương đến thăm quan du lịch và điều dưỡng sức khoẻ. Bên cạnh những thắng cảnh thiên nhiên kì thú Gia Viễn còn có hệ thống các di tích đình đền chùa khá dày đặc, trong đó có nhiều di tích có giá trị cao, cần được quan tâm tìm hiểu.

Di tích Đền Thánh Nguyễn tại xã Gia Tiến- huyện Gia Viễn là di tích có quy mô lớn nhất trong hệ thống các di tích thờ thánh Nguyễn Minh Không trên địa bàn tỉnh Ninh Bình.

Trong những năm qua có nhiều nhà nghiên cứu chuyên ngành đến khảo sát di tích đền thánh Nguyễn, tuy nhiên sự tìm hiểu khai thác đền thánh Nguyễn mới chỉ dừng lại ở một khía cạnh nhất định. Còn vấn đề nghiên cứu tìm hiểu một cách toàn diện để từ đó đưa ra phương hướng giải pháp bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị của di tích thì chưa có một tác phẩm hay một công trình nào đề cập đến.

Từ những lý do trên tôi chọn đề tài: “Bước đầu tìm hiểu di tích đền thánh Nguyễn (xã Gia Tiến huyện Gia Viễn tỉnh Ninh Bình)” làm đề tài Luận văn tốt nghiệp cho mình.

2. Mục đích nghiên cứu

- Hệ thống các nguồn tư liệu, công trình nghiên cứu về đền thánh Nguyễn.
- Tìm hiểu nghiên cứu lịch sử ra đời quá trình tồn tại của di tích .
- Nghiên cứu, tìm hiểu giá trị văn hóa nghệ thuật của đền thánh Nguyễn.
- Tìm hiểu thực trạng của di tích để từ đó đề xuất những ý kiến, những giải pháp về việc bảo tồn phát huy giá trị của di tích trong giai đoạn hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng chủ yếu là đền thánh Nguyễn, khai thác các giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể tại di tích.

Phạm vi nghiên cứu: Không gian xã Gia Tiến và một số di tích tương đồng xung quanh để đối sánh.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Vận dụng phương pháp luận Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh để xem xét và đánh giá các sự vật, hiện tượng.

- Phương pháp nghiên cứu liên ngành: Lịch sử, mỹ thuật học, xã hội học và khảo sát thực địa, trong đó khảo sát thực địa là chủ yếu với các thao tác: Quan sát, đo vẽ, khảo tả, chụp ảnh, phỏng vấn để thu thập nguồn tư liệu về di tích.

- Ngoài ra khoá luận còn sử dụng các phương pháp khác như phương pháp phân tích, tổng hợp, so sánh...

5. Đóng góp của khoá luận

Xác định niên đại của di tích đền thánh Nguyễn và tìm hiểu lịch sử trùng tu, tôn tạo của Di tích.

Giới thiệu tổng quan xã Gia Tiến.

Tìm hiểu giá trị văn hóa vật thể: Kiến trúc điều khác

Nghiên cứu các giá trị văn hóa phi vật thể, trong đó quan tâm chủ yếu tới lễ hội xã Gia Thắng, Gia Tiến và đền thánh Nguyễn.

Đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa nghệ thuật đền thánh Nguyễn.

6. Bố cục khoá luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung chính của khoá luận được chia làm ba chương :

Chương 1: Giới thiệu chung về di tích đền thánh Nguyễn.

Chương 2: Các giá trị văn hoá nghệ thuật của đền thánh Nguyễn.

Chương 3: Bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị của di tích đền thánh Nguyễn.

Trong quá trình hoàn thành khoá luận tôi đã nhận được sự chỉ dẫn tận tình của các giảng viên Khoa Bảo tàng- trường Đại học Văn hoá Hà Nội, sự tham gia ý kiến, tạo điều kiện thuận lợi trong quá trình nghiên cứu của các cán bộ công tác tại Cục Di sản văn hoá, đặc biệt là sự giúp đỡ, hướng dẫn trực tiếp, tận tình của PGS - T. S Bùi Tiến - Vụ trưởng Vụ Đào tạo — bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch.

Đồng thời trong thời gian khảo sát điền dã tại huyện Gia Viễn, xã Gia Tiến tôi đã luôn nhận được sự giúp đỡ tận tình của các cơ quan quản lý nhà nước, đặc biệt là Ban quản lý di tích đền thánh Nguyễn và những người dân sinh sống xung quanh vùng đã giúp đỡ tôi rất nhiều trong quá trình thực hiện đề tài này. Qua đây tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc vì sự giúp đỡ quý giá đó.

Với khả năng và trình độ còn hạn chế, thời gian chuẩn bị không nhiều nên bài viết không thể tránh khỏi những khiếm khuyết. Rất mong sẽ nhận được sự chỉ bảo, đóng góp của các nhà nghiên cứu, thầy cô và các bạn để bài viết được hoàn thiện hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Lâm Biên - Đồ thờ trong di tích của người Việt. NXB Văn hoá Thông tin, H.2003
2. Phan Ngọc- Bản sắc văn hoá Việt Nam. NXB Văn học, H.2001
3. Hữu Ngọc- Từ điển văn hoá cổ truyền Việt Nam. NXB Thế giới, H.2003
4. Hoàng Sơn Cường- Văn hoá một góc nhìn. NXB Đại học Sư phạm, H.2004
5. Tân Việt- Một trăm điều nên biết về phong tục Việt Nam. NXB Văn hoá dân tộc, H.2007
6. Chu Huy- Tâm thức người Việt qua lễ hội đền chùa. NXB Phụ nữ, H.2007
7. Vũ Ngọc Khánh- Văn hoá dân gian người Việt. NXB Quân đội nhân dân, H.2007
8. Hà Văn Tấn- Đến với lịch sử văn hoá Việt Nam. NXB Hội nhà văn, H.2005
9. Trương Thìn- Một trăm linh một điều cần biết về tín ngưỡng và phong tục Việt Nam. NXB Hà Nội, H.2007
10. Trần Quốc Vượng- Văn hoá Việt Nam tìm tòi và suy ngẫm. NXB Văn học, H.2006
11. Nguyễn Minh Hoàng- Tỷ lệ vàng. NXB Trẻ, H.2007
12. 99 góc nhìn văn hiến Việt Nam. NXB Thông tấn, H.2006
13. Viện nghiên cứu Hán Nôm- Tục lệ cổ truyền làng xã Việt Nam. NXB Khoa học xã hội, H.2006
14. Trần Quốc Vượng- Môi trường con người và văn hoá. NXB Văn hoá Thông tin, H.2005
15. Phan Kế Bính- Việt Nam phong tục. NXB Văn hoá Thông tin, H.2005
16. Trần Ngọc Thêm- Cơ sở văn hoá Việt Nam. NXB Giáo dục, H.2000
17. Chu Quang Trứ - Kiến trúc cổ Việt Nam. NXB Mỹ thuật, H.1999
18. Non nước Ninh Bình, Sở Văn hoá thể thao và du lịch. 2008
19. Nguyễn Đăng Duy, Trịnh Minh Đức (1993), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội, Hà Nội.